

PŘÍBĚH PALÁCE ŠLECHTIČEN

AUTOŘI:

JIRÍ MITÁČEK

TOMÁŠ KREJČÍK

IVO KOLÁČNÝ

MICHAELA ŽÁKOVÁ

MILENA LENDEROVÁ

JIRÍ KROUPA

EDITORKY:

HANA DVOŘÁKOVÁ

ŠÁRKA PROKEŠOVÁ

BRNO 2024

Kniha vznikla na základě textů doprovodného přednáškového cyklu.

Recenzovali: Mgr. Tomáš Drobný, Ph.D.
PhDr. Zdeněk Fišer

Na obálce: Velké náměstí v Brně v 18. století, pohled od západu, Josef Maserle,
perokresba, akvarel, kvaš, sbírka Moravské galerie v Brně.

© J. Mitáček, T. Krejčík, I. Koláčný, M. Žáková, M. Lenderová, J. Kroupa

© Fotografie: Moravské zemské muzeum, archiv Iva Koláčného,
archiv Michaely Žákové, Národní archiv v Praze, Moravská galerie v Brně,
Archiv města Brna, archiv Jiřího Kroupy, Moravský zemský archiv,
Irena Armutidisová.

© Moravské zemské muzeum, 2024

ISBN 978-80-7028-606-7

ÚVOD

Vážení,

dnes již 207 letá historie Moravského zemského muzea je jako košatý strom s celou řadou hlubokých, byť často zapomenutých kořenů. Některé však z času na čas opět obrázejí „novými“ výhonky. Portfolio muzea je tak neustále naplněno desítkami zajímavých témat, výzkumů, výstav a publikací, ale rovněž galeriemi inspirativních osobností procházejících desetiletími jeho historie a budovami s ní spojenými. Leckteré přitom dodnes formují tvář i kulturní povědomí nejen starobylého města Brna, ale často celého prostoru historické Moravy. Mnohé pak s sebou nesou svou podnětnou a bohatou historii, kterou taktéž vnímáme jako nedílnou součást souhrnné minulosti našeho muzea. Proto zde dnes naplňujeme jeden z dlouhodobých dluhů vůči této části naší vlastní historie jako muzea.

Palác šlechtičen při návštěvě Františka Josefa I. v Brně v roce 1892.
Archív města Brna.

Historie našeho předního expozičního domu – Paláce šlechtičen – zůstává dlouhodobě spojena především s prezentací národopisných sbírek a s nimi spojených jevů nemateriálního kulturního dědictví naší země. Nově ale také s představením v registru UNESCO stejně tak zapsaného (od roku 2016) českého a moravského tradičního loutkařství. Vlastní minulost Paláce šlechtičen sahá až do závěru 17. století a jeho existence byla dlouho spojena s nadací pro výchovu zchudlých šlechtických a měšťanských dívek. Právě povědomí o této nadaci se dlouhodobě propadlo do kolektivní paměti města Brna a podnes rezonuje v užívaném názvu této budovy – Paláce šlechtičen. Právě jeho počátky a zajímavá historie (i v kontextu samotného fenoménu nadačních domů) se tak nyní dočkává náležitého historického zpracování. Věříme pak, že touto publikací, kterou nyní držíte ve svých rukou, tak alespoň částečně zaplníme mezeru v poznání naší historie spojené s Palácem šlechtičen, který nadále zůstává nepřehlédnutelnou dominantou jednoho z rohu centrálního brněnského náměstí Svobody a alespoň dílčím způsobem tak splatíme náš dluh jejímu poznání.

S úctou

Jiří Mitáček

Generální ředitel

Moravského zemského muzea

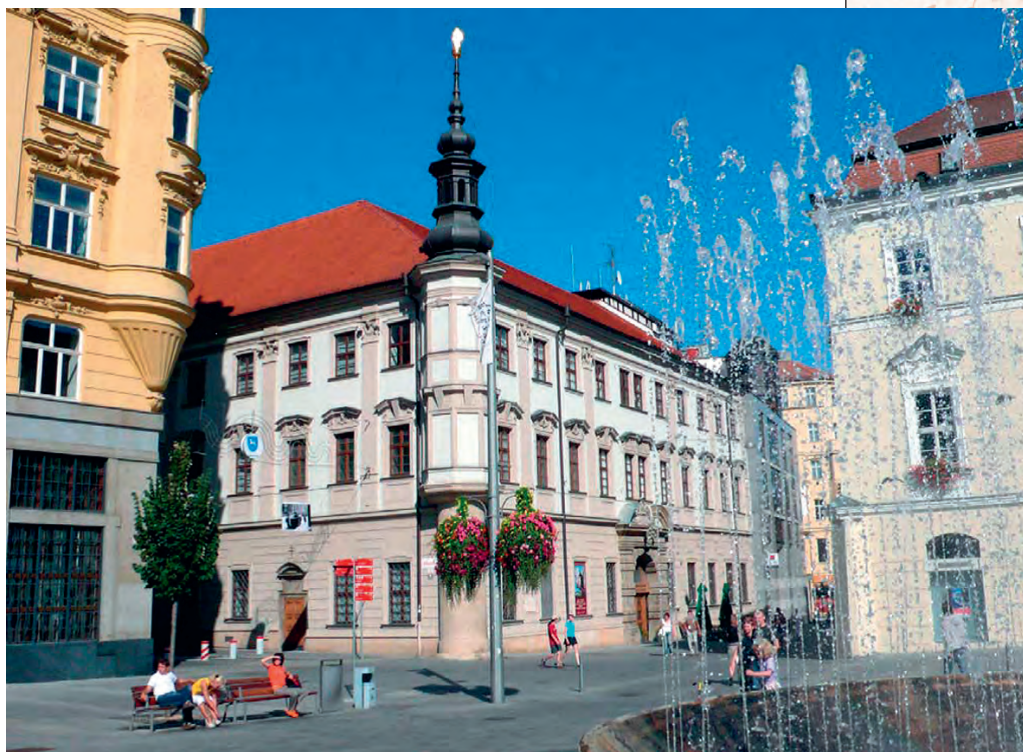
Johanna Františka Prisca Magnisová, obraz se nachází ve sbírce Ústavu lidové kultury ve Strážnici. dostupné z: <https://www.hrobka.kapucini.cz/subdom/hrobka/index.php/cz/home-cz/62-pohrbene-pribehy/dobrodinci-pohrbeni-jinde/277-františek-magnis>; cit. 15. 5. 2024.

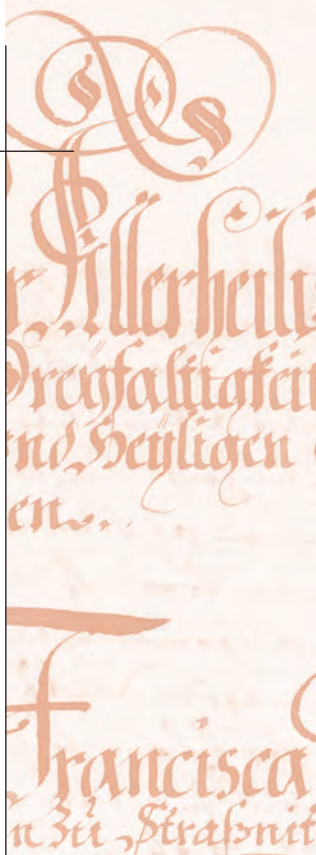
rytířem řádu Německých rytířů a rovněž plukovníkem papežské armády. Patrně byl také dobrovolníkem, jenž se na výzvu papeže Pia IX. zúčastnil obrany papežského státu. Páté dítě, dcera Albertine Sophie (nar. 1817) byla členkou Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Praze. Šestý sourozenec Ludvík Titus (nar. 1819) se stal knězem a rektorem Kongregace Nejsvětějšího Spasitele ve Vídni a konečně nejmladší Anna Maria Elisa (nar. 6. 1. 1827) byla členkou brněnského ústavu.²⁹

Z galerie členek se vymyká také Louise hraběnka z Thürheimu (1788–1864) členka ústavu od roku 1814, cestovatelka a autorka pamětí, jež představují pozoruhodný dokument o střední Evropě po napoleonských válkách. Vzpomíná v nich, jak s velkým přemáháním prožila jeden nudný rok ve zdech brněnského ústavu. Pochvalně se zmiňuje jen o představené Ludvici Skrbenské. Přínosnou skutečností ale je, že se jí podařilo zřídit nadační místo pro potřebné dívky svého rodu.³⁰

Dějiny ústavu prošly mnoha proměnami. Z nadace představující pozitivní přírůstek ve vzdělávacích možnostech žen a dívek se postupně stával institucí, která se nemohla přizpůsobit novým trendům. Zánik šlechtických privilegií, ekonomické oslabení a politické změny v době okupace a po roce 1945 vedly k jeho zániku. Trvalým odkazem přesto zůstává život několika stovek žen a dívek, jimž ústav zajistil příslušnou životní perspektivu.

Palác šlechtičen v roce 2010, dnes sídlo Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně. Foto: Helena Beránková.

Obr. 2. Zuzana svobodná paní z Tiefenbachu – Walterskirchenu (1699–1721), první představená ústavu, portrét s detailem jejího odznaku. Foto archiv autora. Horácká galerie v Novém Městě na Moravě.

OBSAH

ÚVOD	3
KAPITOLY Z DĚJIN ÚSTAVU PANNY MARIE ŠKOLSKÉ V BRNĚ <i>Tomáš Krejčík</i>	5
ODZNAKY ČLENEK BRNĚNSKÉHO ÚSTAVU ŠLECHTIČEN PANNY MARIE ŠKOLSKÉ <i>Ivo Koláčný</i>	17
ARCHITEKTONICKÁ PODOBA NADAČNÍHO PALÁCE ŠLECHTIČEN <i>Jiří Kroupa</i>	33
TEREZIÁNSKÝ ÚSTAV ŠLECHTIČEN V PRAZE <i>Michaela Žáková</i>	45
SLEČNY ZE SAINT-CYR: ODVÁŽNÝ POKUS, KTERÝ NEVYŠEL <i>Milena Lenderová</i>	55

